

ЖАРКО БОШЊАКОВИЋ
(Нови Сад)

КАРАКТЕРИСТИКЕ МАКЕДОНСКО-СРПСКОГ БИЛИНГВИЗМА

У раду се дескриптивним методом наводе карактеристике говора билингвалне говорнице Веринке Павловске, Тетовчанке, која дужи низ година живи у Кикинди.

Кључне речи: (микро)социolingвистика, језици у контакту, билингвизам, српски и македонски језик.

Увод

1.1. Почетком шездесетих година прошлог века лингвисти су се заинтересовали за теорију језика у контакту. Главне теме њихових проучавања су билингвизам и језички контакти. По њима билингвални говорник се сматра „мјестом језичног контакта“ и „правим лабораторијем интеракције лингвистичких узорака који се супротстављају“ (Филиповић 1986: 33–34). Да би се нека особа сматрала билингвалном, потребно је да влада системима двају језика као изворни говорник. Међутим, постоје и еластичније дефиниције по којима је довољно да говорник има способност да употреби неколико реченица на другом језику или пак само да их разуме (Филиповић 1986: 34).

1.2. Већ неколико година у оквиру пројекта *Српска књижевност и језик у јужнословенском контексту* интензивно се испитује билингвизам Македонаца у Србији на свим језичким нивоима (Бошњаковић 2005, 2006 и 2006а). Циљ овога рада је да дескриптивном методом: а) прикаже средства којима се започиње, сегментира и завршава комуникација; в) опише услове под којима се мења комуникацијски код; д) истакне функционалну, социјалну и територијалну раслојеност. Дакле, интересоваће нас када се говор наше информаторке одликује *йребацивањем* (Филиповић 1986: 38) или *йроменом кода* (Радовановић 1986: 168), а када *интерференцијом*, *йреклајањем* (Филиповић 1986: 38) или *заменом кода* (Радовановић 1986: 168). Неком

другом приликом говорићемо о степену *интеегрисаности* једног говорника у језичку заједницу са сложеним акценатским и деклинационим системом.

1.3. Предмет наше анализе је транскрипт деведесетоминутног интервјуа, тачније, монолога седамдесетогодишње Веринке Павловске из Тетова, која последњих тридесетак година живи у Кикинди. Након смрти првог мужа, Македонца, преудала се за једног Босанца и наставила живот у овом севернобанатском граду. О тој великој промени у свом начину живота она прича: *У овом другом браку велика је разлика од тог брака до овог — онај је Македонац, овај је Босанац, велика разлика, иако да бивша Југа, сваки крај, можда свака оштини-на, свако село има други обичај, другу нарав, други акценци језика, али, Македонац, Србин и Босанац три појма су. Три појма су!* Дакле, информаторка је свесна великих културолошких и језичких разлика, што је један од предуслова да се прилагоди новој средини. Без обзира на степен образовања, она и први муж били су текстилни радници у Тетову, наша информаторка је успешно успела да се у сваком погледу углавном интегрише у нову средину. У томе јој је вероватно помогло и њено градско порекло, комуникативност, интелигенција, информисаност и путовања у Аустралију, Турску и другде.

Говорне стратегије

2.1. Животну причу, информаторка интуитивно почиње реченицом на македонском (*Родена сум во Тетово*), чиме истиче своје национално опредељење. Оно је потенцирано и реченицом на српском којом је желела да заврши своје излагање: *Е, то је живој мој: Македонија — Кикинда — Аустралија, живој једне Македонке иако је почео, а како ће завршити, то још нико не знамо.*

2.2.1. Микросегментацију, тј. издвајање појединих тематских целина најављује и закључује на српском језику. Да би добила подстицај за нову тему и наставак излагања, информаторка испитивачу поставља обично следећа питања: а) *Шта да почнем даље да ти причам?* б) *Шта ти треба још, да чујем, даље идемо? Шта те још интересује?* в) *А, ако те интересује да ти кажем?*

Уевши нови појам у излагање, побојала се да испитивач није довољно информисан о њему, те на српском констатује: *Кајали-чаршија је једна огромна, ко два стадиона, не знам да л си била у Кајали-чаршији, ниси била, не знам. Ја сам била, казаћу ти шта је Кајали-чаршија у Истанбулу.*

2.2.2. Поједине теме се закључују следећим устаљеним констатацијама: а) *Такво је учење у Аустралији, од седам до седам*; б) *Такви су обичаји у Македонији*; в) *Тако да Турци никад нису правили проблем, а Швицари су правили од ђедесет ђеће од кад сам, вечиће су правили проблеме и дан данас праве. И иако да то је то ићи је у Македонији*.

2.3. У говору наше информаторке, за коју се може рећи да је билингвална у најужем значењу овог термина, углавном нема интерференције. Она зависно од теме и ситуације успешно мења комуникацијски код. Тако када се присећа лепих тренутака проведених у Тетову, када нам преноси њен разговор са децом, мужем, комшијама, када нам дочарава међусобну комуникацију Македонаца у родном крају или у Аустралији, информаторка углавном користи македонски језик. У тим исказима требало би да утврдимо елементе стандардног македонског језика и тетовског градског говора. Такође, у исказ на македонском могу се инфилтрирати и стандардни и дијалекатски елементи српског језика. Све примере ћемо класификовати у две групе. Оне у којима доминира македонски језик и оне у којима су елементи српског језика заступљенији или пак једини.

2.3.1. *А, ићи мој син је био мало бекрија, већи, он је својој мами серенаде сваке недеље певао. Оде у суботу и у три сата ујутро сестра најмлађа виче: Мамо, излези, ене го син ти со музика иде.* Дакле, видимо једну коректну реченицу на македонском стандардном језику, чија се граматичка структура поклопила са стањем у говору Тетова, а није дошло ни до интерференције са српским.

Моја најстарија ћерка је удаћа у сестру градску породицу у Тетово, која је у своје време у Турској, у Турској су имали своје радње и у Тетово и у Истамбул и све, и она је морала, свекар улази на враћа, она мора да усћане, свекрва улази на враћа, она мора да усћане, девер улази на враћа, она мора да усћане, ама сћомак до зуба, она мора да усћане. Нема шансе да седи, да их дочека, ко ићи сам ја вас дочекала седећи у собу. То је нејојмљиво. То је једна брука и одма ће да кажу: Није вас ићана од мајка. У овом исказу је дошло до интерференције са српским будући да је стање у Тетову поредила са оним у Кикинди. Ова би реченица у македонском и стандарду и тетовском говору гласила: *Неје вас ићана од мајка*. О интерференцији македонских елемената у српске исказе говорићемо касније.

Када је била у Аустралији, један унук се одушевио њеним кувањем, а други је пита: *Оћеш ти, баба, њега секој ден да го раниш?* У овом исказу присутни су елементи српског (разговорног): *оћеш*, *Всг*

баба, њега. У македонском стандарду, али и у тетовском говору, Вег гласи *бабо*, а наглашен облик личне заменице 3. л. сг. м. р. *него*. Дакле, видимо да је директни објекат удвојен наглашеним обликом из српског и енклитиком из македонског језика. Синтагма *секој ден* је преузета из македонског стандарда. У тетовском говору ова општа заменица има више фонетских варијанти: *секој / сваки / свак / свакој* (Стаматоски 1957: 104), а именица *ден* када се употребљава самостално (*дџн*) или у синтагми (*џазарен дџн*), у корену има полуглас, а само у називима празника *е*: *Крстиовден* (Стаматоски 1956: 229).

Информаторка жали за Тетовом и најближим комшиницама, које кад позове телефоном, одговоре јој: *Одма ќе дојдем*. Пред нама је исказ дијалекатски раслојен. Наиме, у говору Тетова се јавља овај прилог а не стандардно *веднаш* (Стаматоски 1957: 106). Исто тако, у 1. л. презента није уопштен наставак *-ам*, већ се испред личног наставка чува вокал основе (Стаматоски 1957: 109).

Ако однесе колаче комшиници, у Тетову ће јој она одмах рећи: *Леле, кажи ми го рецейшоџ да најраим и ја џој колач*. Овај исказ има одлике тетовског градског говора, једино је у другом делу изостало удвајање директног објекта *да го најравим џој колач = колачоџ*. Ако комшиница сазна нешто ново, викнуће јој: *Верче, имам нов рецейџ, ела вамо да џробамо да џравимо*. И овај исказ има одлике тетовског градског говора, будући да нам преноси разговор са својим најбољим пријатељицама.

Долазак попа у кућу да ломи колач *„је била највећа радостџ за моју децу, за мене, кад они сџану на враџа и кад викну: 'Мамо, џоџоџ иде!'“* Дакле и овде имамо коректну употребу македонског стандарда, с којим се поклапа и стање у говору Тетова. Наиме, у градском говору не долази до губљења *џ* у члану за м. р. (Стаматоски 1957: 97–98).

Плашећи се Турака, када је била у Истанбулу, она се обраћа двојци дечака из Македоније на македонском: *Аџџе, децо, со мене да мисле сум ви мајка*. У овом исказу недостаје декларативни везник *мисле дека сум ...* и наставак *-а* у 3. л. пл. презента, што је одлика говора Тетова. Овај наставак је из српског стандарда, подстицајна речца *аџџе* из разговорног српског идиома.

Македонци ако немају преливане колаче, као да немају ништа: *Ама џорџа! Нејкам џорџа, дај наше!* Исказ је на стандардном македонском, пошто се не јавља у 1. л. сг. презентска основа на *е*: *нејкем* (Стаматоски 1957: 109).

Када је први пут умесила хлеб, свекрва је однела у пекару три комада да се испеку, а вратила само два. Информаторка нам свој разговор са свекрвом реинтерпретира на македонском: *Мајко, кај џи е*

лей? — Бољка *ѿе фркнала, ѿи го изеле лебоѿи на фуруна*. У исказ је укључена и једна типично македонска клетва.

Унук, који живи у Аустралији и који је веома образован, одушевљен бабином начитаношћу, на македонском саопштава својој мајци, а потом и самој баби: *Мамо, ѿа заѿо смо мие ѿолко ѿамеѿни, ѿа баба наша ... мие гени носимо од баба, ѿа баба знае кој се Келѿи! Бабо, мори, ѿа ѿи знаеш исѿо ко да си завршила (школа)! Унуков исказ информаторка нам пренела на тетовском говору, што је доказ да породица њене кћерке у Аустралији у свакодневној комуникацији код куће користи дијалекатски идиом. У овом исказу он се нарочито препознаје по 1. л. мн. презента *смо* и *носимо* (Стаматоски 1957: 109).*

Информаторка са својом кћерком коментарише колико пута прија сипа и једе њено јело: *Мирјана, оваа сака уѿѿе! вика: Мамо, сака!* Видимо да су употребљени облици стандардног македонског језика. Иначе, у тетовском говору Вег ж. р. требало би да је на *-о*, а показна заменица да гласи *овеа* (Стаматоски 1957: 94, 105).

Унук, угледавши први пут своју баку, нашу информаторку, говори својој мајци: *Мама, ѿа ѿо не е баба, ѿа е голема како авион! У овом исказу уочавамо и елементе српског стандарда: Вег *мама*; *ѿо* и *ѿа* уместо гостиварског: *мамо*; *ѿоа* и *ѿаја* (Стаматоски 1957: 105).*

2.3.2. Свој разговор са млађим унуком, информаторка нам је интерпретирала паралелном употребом два кода. Само је један унуков одговор на македонском, а све је остало на српском: *Горане, је л ѿи знаш да седнеш? Не можам, бабо, да седим, не можам! Па какав ћеш ѿи менаѿер биѿи кад ѿи у канѿеларију ... Саѿи ћу да седим, два ћу да шеѿам, чеѿири ћу да идем најоље. Па како? Тако ако оћеду, ако нећеду, ја друкчије не могу!* У њеном исказу забележена је апокопа у речци *ли*, што је одлика разговорног језика. У унуковом исказу у 1. л. сг. презента имамо македонску стандардну *можам* и дијалекатску форму *седим* (Стаматоски 1957: 109), али и банатске дијалектизме: *оћеду*, *нећеду*.

Када нам реинтерпретира разговор вођен на енглеском између унука, који живи у Аустралији, и његове учитељице или старијег унука и његовог професора — ментора, информаторка не употребљава македонски, језик на којем јој је пренет исказ, већ српски, језик саговорника. На учитељичино питање како му баба изгледа, унук је одговорио: *Учиѿељице, моја баба изгледа млађе од вас. Ја ѿе речи не знам, ди си ѿи ѿо нашо? Па каже: Те речи ѿосѿоје у енглеској енциклопедији! Па ѿосѿоје, али ја и не корисѿим*. Будући да преноси дијалог два интелектуалца, очекивали бисмо стандардне, а не дијалекат-

ске форме: *ди, нашо, и < их*. Ови банатски дијалектизми у исто време су и одлика разговорног српског идиома.

Размишљање младих Турака у Тетову информаторка ипак преноси на српском иако они говоре македонски: *Са турским ди ћемо? Треба да идем у Турску да продужим факултет, а са македонским могу да идем и у Београд и свугде да учим.*

Раслојеност говора

3. Тематску раслојеност учавамо у следећим ситуацијама:

3.1. Када говори о животу у Аустралији, информаторка користи једну енглеску фразу: *Тамо комшије ни добар дан не кажу једно другом, и једино за Божић су ми сви донели по једну корпу слајкиша, пред враћа оставили за „грендмадер — Мери Крисмас“ (grandmother — Marry Christmas).*

3.2. Када пореди однос Турака и Албанаца према женама, информаторка наводи једну фразу на шиптарском, али је касније и преводи на српски. Она прича како Турчин свашта купује жени, а Албанац једне исте ципеле за сви каџар сезона (*katër sezona*): *То значи четри сезоне годишње, ња је л је два броја веће ил је њри није важно, она је добила ње ципеле и она ће ње да носи.* Видимо, да албански полуглас *ë* замењује са *a*.

3.3. Када прича о источњачким колачима и јелима, употребљава турцизме: *Са њесџом се развија као коре за сују, увијају се, ѡреливају се, ѡо су ѡакозване назлиѡаѡлије* (tur. *nazlı* < pers. *nāz* „nežnost, mekost, krasota“ + tur. suf. *-lı* i od *tatlija* „slatka pita, razvaruša“ < tur. *tatlı* „sladak“, „slatko jelo“), назлифаѡми (od tur. ž. imena *Fatime, Fatma*), ѡа ѡулумбе (tur. *tulumba* < ital. *tromba* „kolačići u obliku malih krastavaca, natopljeni šećernim sirupom“), ѡа урмаѡице (tur. *hurma* < pers. *hurma* „urma, datulja“ + tur. deminut. suf. *-cik* „kolačići slični urmi, pečeno testo sa jajima i preliveno šećernim sirupom“), ѡа све, ѡа баклаве (tur. *baklava* < ar. *bāqlawā / bāqlā*), ѡа сѡо имена има, али све су ѡреливене. У Македонији су јела грчка, турска засѡуѡена, све се ѡече у рерну, до сарме (tur. *sarma* „ono što je zamotano“), све је у рерну и ѡни ѡувечи (tur. *güveç* „zemljana tava ili tendžera“), ѡини ѡурли-ѡаве (tur. *türlü* „vrsta, sorta, rod“, *turlija* „vrsta ćevapa sa povrćem kuvanim na тихој ватри“ + tur. *tava* < pers. *tābe* „posuda za pečenje i kuvanje“), ѡини ѡавче-гравче, ѡине разне мусаке (tur. *musaka* < ar. *musāqqā* „natopljen, skvašen“ „razno povrće sa mlevenim mesom preliveno rastopljenim maslacem i jajima i zapečeno u rerni“). *Једино се с кромѡиром кува ма-*

кедонска *јанија* (тур. *yahni* < pers. *yahni* „овчје месо kuvano sa crvenim lukom“)¹. Ту је и један грцизам: *Сваки дан је има на мојој џирџези* (то τραπέζι).

3.4. Под територијалном раслојеношћу говора наше информаторке подразумевамо дијалектизме преузете у кикиндској средини. Дијалектизми шумадијско-војвођанског порекла јављају се на фонетском и морфолошком нивоу.²

3.4.1. Од дијалектизама фонетског типа, споменућемо све оне што су забележени у нашој грађи.

3.4.1.1. Најмаркантнији фонетски дијалектизам је факултативно губљење фонеме *x*. Она се губи и у тетовском говору, али и замењује са *v* и *φ* (Стаматоски 1956: 236–237). У говору информаторке тетовске замене са *φ* углавном нема, као ни фарингалног ни изговора сведеног на аспирацију, што су неке од могућности артикулације овог гласа у банатским говорима (Ивић и др. 1994: 247–349). Тако напоре до бележимо примере без *x* (*еклам, еклају, еклањем, у екланом, шљада, ладан, ладни, лебац, леба, олађени, ође, ођеду, ранила, свайџим, код њи, видела сам њи, да и џерају, да и јуре, џи шес, да би сџандард мало џобољшала, још сам и шила, не би џожелела да живим џамо, одма*), али и са њим (*хаљину, хеликоџиџером, хлеб, хлеба, храна, хране; џоховане, џрихваџим, џехника, брачних џарова, шџо се џиче верских обичаја, џо џиџању верских обреда, негаџивних сџвари, мимо џих дарова, да их изранимо, да их џоклоџи*).

3.4.1.2. Дисимилација иницијалне групе *mn-* у прилогу *много* обична је и у банатским говорима (Ивић и др. 1994: 370), као и у тетовском (Стаматоски 1956: 240): насељено *млого*, јако *млого*.

3.4.1.3. Икавизме шумадијско-војвођанског типа (Ивић и др. 1994: 227–246) забележили смо у следећим примерима: *ди* је баба, *ди* је (често), *ди* су староседеоци, *ди* су правили; кад ме је *видио*, он кад је *видио* мене, он *видио* да сам ја, али и знатно чешће: *видела сам, нисам видела ни доживела, живела, живело се, живели, џреживела сам са њима, џреба доживеџи и видеџи, да ћу видеџи*.

3.4.2. Морфолошки дијалектизми забележени су у деклинацији именица и заменица и конјугацији неких глагола.

¹ Тумачење турцизама је изведено на основу Шкаљићевог речника (Шкаљић 1979).

² О дијалектизмима тетовског типа било је речи у т. 2.1. и 2.2.

3.4.2.1. У кикиндској средини информаторка је факултативно прихватила суплетивну промену именице *хлеб* у НАјд с проширењем *-ац* (Ивић и др. 1997: 39): *лебац*, али и чешће *леб*, *хлеб*. Поред македонске форме (*йой-ойй*), информаторка користи и банатску форму на *-а* (Ивић и др. 1997: 31): дође *йойа* у кућу. Факултативни множински облици именице *деца* резултат су утицаја банатских говора (Ивић 1997: 67–68): све смо мајке *с децама*, али и: купимо се *са децом* комплет. Партитивни генитив уз бројеве веће од четири факултативно се изражава једнинском формом, што није непознато говорима Баната (Ивић и др. 1997: 310–311): *стйо године*, али и: шес *година*, десет *година*.

3.4.2.2. Банатски говори су утицали и на факултативни изостанак прегласа у Ијд именица м. и ср. р: *с Босанцом*, *са Македонцом*, *йод кључом*, *ланцом*, *с коњом*, али и: *са залагајем*, *са обичајем*, *еклањем*.

3.4.2.3. Факултативни изостанак сибиларизације у ДЛјд ж. р. код именица на *-ка*, *-га*, што је одлика и банатских говора (Ивић и др. 1997: 59–60), налазимо и у исказима наше информаторке: кажем ја мојој *ћерки*, живело се на *йайрики*, али и: тамо је ручак и учење у *библиоџеци*. Следећи пример (идемо у *чаршије*) указује на шири ареал чувања старог локатива једнине на *-е* (Собољев 1991: 110).

3.4.2.4. За ортотонични ДЛјд личне заменице 3. л. ж. р. информаторка употребљава облик *њози*, који се доследно користи у банатским говорима (Ивић 1997: 82–83): само захваљујући *њози*, препуштено је све *њози*. Дакле, ниједном се не среће тетовска форма *нејзи* (Стаматоски 1957: 103). Присвојна заменица 3. л. мн. у говору наше информаторке чешће има исти облик као у банатским говорима (Ивић и др. 1997: 128): *њин* план, *њина* деца, *њина* соба, они виде само ту *њину* прозирну новчаницу, *њину* идеологију, у *њиној* енциклопедији, тражу *њино*, са *њиним* белим кошуљама, али и ретко: *њихови* другови. Банатски дијалектизам је и наставак *-им* у ДЛјд м. ср. заменичко-придевске промене, који је у кикиндској зони веома редак (Ивић и др. 1997: 112), те је стога забележен само један пример: то је усађено у *овим* народу. Иако су следећи примери у банатским говорима обичнији с предлогом између *ни* и заменице (Ивић 1997: 103–104), информаторка их употребљава сходно стању у македонском стандарду и разговорном српском језику: *за никакве* паре, *за никакво* богатство, *за нишија*. Банатске плеонастичке форме (Ивић и др. 1997: 156–157) срећемо у следећим примерима: а награде је делио са првим, добили су *оба двоје* исте награде, раду са *обадве* валуте.

3.4.2.5. Банатске дијалектизме срећемо и у појединим глаголским основама и лицима. Тако глагол *мејинуџи* у презенту нема основу на *-не-* (Ивић 1997: 223–224): *меџе*. Глаголи четврте Белићеве врсте и у презенту имају инфинитивни инфикс *-ива-* (Ивић и др. 1997: 231–232): и *везива се*, ништа и не *везива* за брак, не *очекивај* ништа. Инфинитивна основа глагола седме Белићеве врсте факултативно се јавља у презенту појединих глагола (Ивић и др. 1997: 249): *волем* тај старински начин, *волем* (4х), али и: *волим* тај одлазак, јако ме *боли*. Глаголи седме и осме Белићеве врсте у 3. л. мн. презента факултативно имају наставке типичне и за банатске говоре (Ивић и др. 1997: 172–175): кад *виду*, *завришу* те другарске вечери, они не *џраву* такве свадбе, да *раду*, и са мном *седу* целу ноћ, *џражу*, не *џражу*; речи *џстоју*, али и: они *виде*, да *раде*, комшинице се *џокује*, ти први *улазе* у кућу. Иако је наставак *-ду* чест и обичан код свих глагола, осим *јесам*, у банатским говорима (Ивић и др. 1997: 163–168), информаторка га везује само за 3. л. мн. презента гл. *хџеџи*: сви *ћеду* те гледати, сво око тебе *ћеду* доћи, осам жена *ћеду* доћи да ти помогну, главе *ћеду* се одрећи, али те традиције *нећеду* се одрећи, да раде шта *оћеду*, како *ћеду* ићи, *гледаћеду*, *добићеду*.

3.4.3. На синтаксичком плану најмаркантније је неразликовање вијатива и локатива, али и ретка употреба општег падежа.

3.4.3.1. Уз поједине предлоге (*на*, *у*, *о*), као и у банатским говорима (Ивић и др. 1997: 297–303), уместо локатива јавља се факултативно акузатив: Моја најстарија ћерка је удата у стару градску породицу у *Тејово*, која је у своје време у Турској, у Турској су имали своје радње и у *Тејово* и у *Истамбул*. Нема шансе да седи да их дочека ко што сам ја вас дочекала седећи у *собу*. Двоје деце су ми у *Аустралију*. Била сам и у *Аустралију*. После овог немилог догађаја што се десио у *Тејово*. Мање их је Македонаца у *Тејово*. Још увек се та свадба спомиње у *Тејово*. Од три до седам су у *факулџеџи* опет, *на слушање*, *на џрибелешке*. Има само у *Скојље* у музеју. Свекрву сам затекла у *шалваре*. Два дана у *годину*. *На сваку бандеру* је светло. Ја сам била и у *џу цркву*. Они су све у *дугачке кошуље*. *На даску* се носи хлеб. Као и у Банату (Ивић и др. 1997: 303–304) и код наше информаторке ретки су примери замене акузатива са локативом: то је нешто што треба доживети и видети и бити на једном слављу, на једном весељу или ући у *једној кући* кад је слава. Иначе, стандардна употреба локатива (и инструментала) није необична у говору ове информаторке: У *Аустралију* то нема. У *Кикинди* живим. У *џом хоџелу* све се одвија, сад се више ништа кући не одвија. Традиција ... се задржала у

Бишољу, Тејову и Скојју. То је нешто што треба доживети и видети и бити *на једном слављу, на једном весељу*. Ја сам живела у окружењу тридесет година у *Македонији*. То је живот у *Аустралији*, а ми у *Македонији* чувамо наше дете у гнездо, девет месеци у *сџомаку*. У *Македонији* што је снимљено, све се одвијало у Тетово. Има зелениша у *башићи*, уп. и: оно друго је све *йод кључом*.

3.4.3.2. Инструментал средства употребљен је без предлога, али и с њим: *Куфер је везан ланцом; не знаш ш чиме*. Треба приметити да у њен говор није продрла типично банатска форма *с киме(е)* у значењу 'чим(е)' (Ивић и др. 1997: 100).

3.4.3.3. Уместо генитива и акузатива множине, забележена је употреба општег падежа: Ја сам од аеродрома *до Аустралију* плакала. Аустралијанци имају *йоред улицу*. Не знам *за даљи делови* Војводине, ал у *Кикинди* је тако.

3.5. Следећи дијалектизми су и одлика разговорног српског језика: *колко, је л ће, јел њи* знаш; *на йосо, имо*, да си се *наигро, реко, ручо, сјаво, ушо*, али и *йевао, йредао, унео*.

3.6. У сусрету два различита система често долази до интерференције и контаминираних форми на морфолошком и синтаксичком нивоу³.

3.6.1. Тако глаголске именице могу да се творе као у македонском, али да имају синтетичку деklinацију: на крају се завршава са *йлачењем*, неко *надмејивање*;

3.6.2. У наредном исказу правилно је употребљен локатив, али се уместо инструментала једном јавио локатив а други пут акузатив: У *Кикинди* живим и жалим *за мојој Македонији*, жалим *за њај живој* тамо.

3.6.3. У финалним реченицама јавља се македонски везник *за да*, али не са презентом, што је одлика македонског стандардног језика, већ са потенцијалом: А спремање за славу почињеш још од лета, пошто је то велика сиротиња, *за да би сјремио* све. *За да би* му они *дошкочили* направили су у Истамбул малтене једно десет улица.

3.6.4. У следећем исказу имамо типичну македонску адноминалну фразу (*йпрофесор йо енглески, йо књижевностй*) у којој је друга именица у генитиву: Сад је већ *йпрофесор* и предаје *йо енглеском* и дика ми је, кад му је *йпрофесор йо књижевностйи* затражио.

³ О акцентуацији биће говорено у посебном раду.

3.6.5. Футур употребљен у следећем исказу настао је контаминацијом српског *ћу + инфинитив / да + презент* са македонским *ќе + презент* (имаш паре, немаш, ја *ћу* ти *дајем*, *ће* *решимо* проблем). Дакле, под утицајем македонског не јавља се речца *да* испред презента, а помоћни гл. има конјугацију.

3.7. Као резултат интерференције јавља се факултативна замена српских фонетских и морфосинтаксичких форми македонским.

3.7.1. На фонетском плану то су: екавска форма негираног гл. *је-сам* (*неси* добра ти, па ти *неси* му жена); упрошћавање финалних сугласничких група (ниједан *лис*, *шес* породица, *шес* корпа).

3.7.2. На нивоу морфологије бележимо следеће македонске особине: промену рода именица ж. р. на нулту морфему у м. р. (*с њим дражом*); неразликовање рода у множинским облицима заменичко-придевске промене (нема ланци, нема *дугачки* косе; Та два места су који се користе); аналитичку компарацију (валда нећеш да кажеш и од мене да си *јомлада*); уместо стандардног наставка *-ува* за творбу несвршених глагола користи се дијалекатско *-у(ј)е* (ја то *јишуем*, зашто *јишуеш* то); релативно честа употреба турских суфикса (*себичлук*, *бошталук*); прилог за место са *-у* (и кад год одем *јшаму*).

3.7.3. На синтаксичком плану бележимо супротни везник *ама*, присутан и у турском и грчком језику (она мора да устане, *ама* стомак до зуба, она мора да устане); македонску поредбену конструкцију *како шћо* (ако тебе твоји родитељи нису спремили *како шћо* треба), поред чешће српске *ко шћо* (нема шансе да седи да их дочека *ко шћо* сам ја вас дочекала седећи у собу. *Ко шћо* се радило); енклитику *се* између негације и глагола (*не се секирај*); изражавање посесије енклитичким обликом личне заменице у дативу и именицом која означава сродство (неће ни он ни *брај му* Горан); балкански начин изражавања количине времена, уп. грчки *σε πέντε λεπτά* (*У њеј минуџа* се скупило десет људи).

3.7.4. Поред већ наведених турцизама, типичних за македонски језик, наводимо и друге лексеме продрле у исказе на српском: *гузно црево* (= дебело црево) *ће* ти испасти од рада; *попа колач криши* кући; *шрговски* центар, *шрговинске* центре; *седенка*.

Закључак

4.1. На основу увида у транскрипт информаторкиног казивања можемо констатовати да је она билингвална, тј. да има компетенцију

за коректну употребу српског и македонског језика. У промени кода употребљава македонски језик са елементима стандарда и тетовског говора. До интерференције, тј. до замене кодова долази и у српским и македонским исказима. Њен говор није остао имун ни на банатске дијалектизме, примљене у новом културном и језичком окружењу. Ситуациона и тематска раслојеност њеног говора огледа се у употреби турцизама и неких фраза на албанском и енглеском језику.

4.2. Шири и свеобухватнија истраживања ове проблематике помоћи ће нам да утврдимо које језичке особине и граматичке категорије матерњег језика утичу на преклапање или замену кодова, а које се црте другог језика најлакше / најтеже усвајају.

Литература

- Ајдуковић 2004: Ајдуковић, Јован, Дефиниције основних контактолошких појмова. У: *Увод у лексичку контактологију. Теорија адаптивације русизама*. Београд: Фото Футура: 78–85
- Бошњаковић 2005: Бошњаковић, Жарко, Како Македонци говоре? Фонетске карактеристике (Порекло информатора: Крива Паланка / Велес: ново место живљења: Срем). *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику*. Нови Сад, XLVIII/1–2: 257–266.
- Бошњаковић 2006: Бошњаковић, Жарко, Како Македонци говоре српски? Морфосинтаксичке карактеристике (Порекло информатора: Крива Паланка / Велес: ново место живљења: Срем). *Српски језик*. Београд, XI/1–2: 265–284.
- Бошњаковић 2006а: Бошњаковић, Жарко, Некои особености на јазикот на Македонците во Србија (Што сочувале Македонци од својот јазик). *Научна конференција на XXXVIII меѓународен семинар на македонскиот јазик, литература и култура. Лингвистика*. Скопје: 119–135.
- Видоески 1961–1962: Видоески, Божо, Кон разграничувањето на полошките говори. *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику*. Нови Сад, IV–V: 343–356.
- Ивић и др. 1994: Ивић, Павле, Бошњаковић, Жарко, Драгин, Гордана, Банатски говори шумадијско-војвођанског типа. Прва књига: Увод и фонетизам. *Српски дијалектолошки зборник*. Београд, XL: 419 стр. + 30 карата.
- Ивић и др. 1997: Ивић, Павле, Бошњаковић, Жарко, Драгин, Гордана, Банатски говори шумадијско-војвођанског типа. Друга књига: Морфологија, Синтакса, Закључци, Текстови. *Српски дијалектолошки зборник*. Београд, XLIII: 585 стр. + 65 карата.
- Павловић 1932: Павловић, Миливој, О тетовском говору. *Гласник Скопског научног друштва*. Скопје, XI/5: 168–178.
- Радовановић 1986: Radovanović, Milorad, *Sociolingvistika*. Novi Sad.
- Собољев 1991: Собољев, Андрей Н., Категорија падежа на периферији балканославјанског ареала. *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику*. Нови Сад, XXXIV/1: 93–139.

Стаматоски 1956: Стаматоски, Трајко, Градскиот тетовски говор. *Македонски јазик*. Скопје, VII/2: 210–242.

Стаматоски 1957: Стаматоски, Трајко, Градскиот тетовски говор. *Македонски јазик*. Скопје, VIII/1: 91–115.

Филиповић 1986: Filipović, Rudolf, *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb.

Шкаљић 1979: Škaljić, Abdulah, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo.

Резюме

Жарко Бошнякович

ОСОБЕННОСТИ МАКЕДОНСКО-СЕРБСКОГО БИЛИНГВИЗМА

В настоящей статье в рамках теории языковых контактов и (микро)социолингвистики описываются особенности речи билингвального носителя языка Веринки Павловской, родившейся в г. Тетово в Македонии и проживающей на протяжении ряда лет в городке Кикинда в Сербии. Особое внимание автор обращает на речевые стратегии, а также на тематическую обусловленность речевой специфики билингвального носителя языка.